

Ameriški ščetinasti vratič (*Parthenium hysterophorus*)

Opis: Enoletna ali dvoletna zelnata rastlina, pri kateri sprva izrastejo le rozetasti listi, nato pa odžene steblo, ki doseže višino tudi do 1,5 metra. Listi so spiralno razvrščeni in tako globoko deljeni, da so videti, kot da so dvakrat pernatno deljeni. Na listnem peclju je tudi nekaj majhnih lističev. Steblo je žlebasto in prekrito z dlačicami. Socvetja (koški) so bela, nameščena na koncu stebel in v premeru merijo 0,5 cm. V vsakem košku je pet jezičastih cvetov in mnogo cevastih cvetov, ki so pokriti s puhastimi dlačicami.

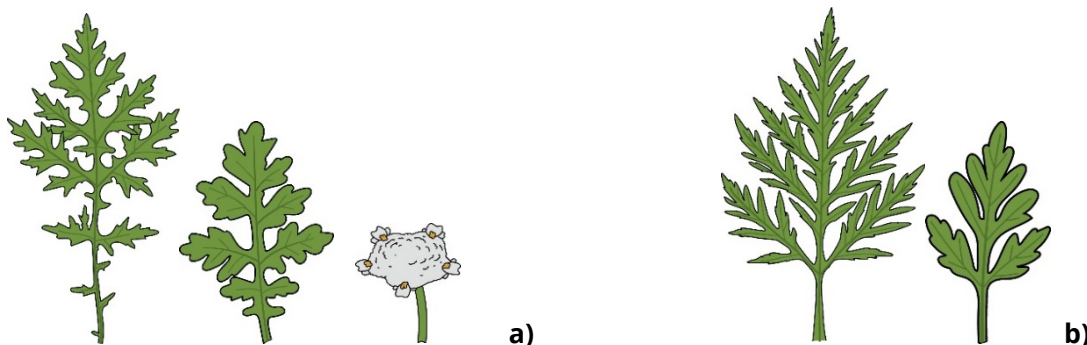

Koški ameriškega ščetinastega vratiča (*Parthenium hysterophorus*). Foto: Dinesh Valke CC BY SA 2.0

Sestoj ameriškega ščetinastega vratiča (*Parthenium hysterophorus*). Foto: Kim & Forest Starr, CC BY 3.0

Listi ameriškega ščetinastega vratiča so podobni kot pri pelinolistni ambroziji (*Ambrosia artemisiifolia*). Vendar ambrozija na pecljih nikoli nima lističev, koški moških cvetov pa so zelenkasti, združeni v klasasta socvetja. Ameriški ščetinasti vratič je v začetni fazi razvoja podoben tudi belemu vratiču (*Tanacetum parthenium*), ki je pri nas pogosta okrasna rastlina. V času cvetenja je lahko ameriški ščetinasti vratič z razdalje nekoliko podoben zelo pogosti in splošno razširjeni invazivni tujerodni rastlini enoletni suholetnici (*Erigeron annuus*), a ima njen košek veliko več jezičastih cvetov, listi pa so narobe jajčasti ali suličasti.

Košek, stebelni in ortezni listi ameriškega ščetinastega vratiča (*Parthenium hysterophorus*) (a) ter stebelni in rozetni listi (*Ambrosia artemisiifolia*) (b). Risbe: Paul Veenvliet

Izvor: Srednja Amerika – Britanska Zahodna Indija in severovzhod Mehike. Vrsta je verjetno naravni križanec med *Parthenium confertum* in *P. bipinnatifidum* (Narwal et al., 2003).

Status v Sloveniji: Vrsta za zdaj še ni bila odkrita v Sloveniji. Čeprav sicer uspeva na območjih z višjimi temperaturami, bi pri nas lahko uspevala vsaj v submediteranskem delu države. To kažejo tudi modelne študije, ki v povezavi z višanjem temperatur zaradi podnebnih sprememb submediteranski del Slovenije opredeljuje kot območje, kjer je ustalitev te vrste verjetna (Kriticos, 2015). V Evropi je nekaj naključnih najdb iz Belgije in Poljske, vendar pa je zaradi hladnih zim tam pojavljanje verjetno prehodne narave.

Habitat: Ruderalna rastišča, cestni robovi, brežine rek, polja, pašniki, vrtovi, vrtnarije, pa tudi območja blizu morja.

Poti vnosa: Nenamerni vnos s semeni žit ali z embalažo, izdelki, prstjo in prevoznimi sredstvi. Semena se razširjajo z vetrom, vodo, z živalmi, pa tudi z vozili, delovnimi stroji in orodjem. Do prepovedi trgovanja na območju EU je bila vrsta naprodaj kot okrasna rastlina.

Vplivi: Ameriški ščetinasti vratič je ena najhujših plevelnih vrst, ki ima velike vplive na pridelavo rastlin ter na zdravje ljudi. Vratič se razrašča na poljih in z alelopatskimi učinkovinami zavira rast drugih rastlin in tako močno zmanjšuje pridelek (Narwal et al., 2003).

Pašne živali se ga pretežno izogibajo (Saini et al., 2014). Če se govedo hrani s svežimi rastlinami, se strupene snovi postopoma nabirajo v telesu, pa tudi mleko dobi grenak okus, je strupeno (hepatotoksično) tudi za ljudi (Henderley, 2019; Meena et al., 2017). Če je vratič primešan krmi, je ta lahko smrtna za govedo, vodne bivoje in ovce (Saini et al., 2014). Strupenost se izniči, če krmo siliramo (Narasimhan et al., 1993).

Ameriški ščetinasti vratič ima tudi neposredne vplive na zdravje ljudi. Vdihavanje peloda in drobnih laskov, ki odpadajo iz rastline, povzroča seneni nahod, bronhitis ali astmo. Poleg tega pa lahko povzroči tudi hude oblike kontaktnega dermatitisa, bodisi zaradi neposrednega stika z rastlino ali zgolj stika z delci rastline, ki se raznašajo po zraku (Madley, 2018).

Kjer je ameriški ščetinasti vratič že zelo razširjen, izpodriva tudi domorodne vrste in ima velike vplive na biotsko pestrost (Saini et al., 2014).

Literatura:

Henderley, S., 2019. Abating the invasive parthenium weed to improve livestock health. Integrated Pest Management Innovation Lab. Available at: <https://www.agrilinks.org/post/abating-invasive-parthenium-weed-improve-livestock-health>

Kriticos D. J., S. Brunel, N. Ota, G. Fried, A. G. J. M. Oude Lansink & F. D. Panetta, 2015. Downscaling Pest Risk Analyses: Identifying Current and Future Potentially Suitable Habitats for *Parthenium hysterophorus* with Particular Reference to Europe and North Africa. PLoS ONE 10(9): e0132807. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0132807>

Madley, L., 2018. Is parthenium weed allergy problem worse than that of annual ragweed? CABI Blog. <https://blog.cabi.org/2018/12/20/is-parthenium-weed-allergy-problem-worse-than-that-of-annual-ragweed/>

Narasimhan, T. R., B. S. Keshava Murthy & P. V. Subba Rao, 1993. Nutritional evaluation of silage made of the toxic weed *Parthenium hysterophorus* in animals. *Food and Chemical Toxicology* 31(7): 509-515.

Narwal, S. S., R. Palaniraj, S. C. Sati, H. S. Kadian & D. S. Dahiya, 2003. Allelopathic plants: 8. *Parthenium hysterophorus* L. *Allelopathy Journal* 11(2): 151-170.

Saini, A., N. K. Aggarwal, A. Sharma, M. Kaur & A. Yadav, 2004. Utility potential of *Parthenium hysterophorus* for its strategic management. *Advances in Agriculture* 2014 1-12

Povzeto po: Kus Veenvliet, J. in P. Veenvliet, 2020. Opisi izbranih invazivnih tujerodnih vrst, ki zadevajo Unijo. Poročilo naloge: Materiali za ozaveščanje o invazivnih tujerodnih vrstah. Izvajalec: Zavod Symbiosis, so.p. Naročnik: Ministrstvo za okolje in prostor.